

COVID krisiaz
hausnartzen
Ekonomia
Feministatik

COVID krisiaz hausnartzen Ekonomia Feministatik

Mertxe Larrañaga Sarriegi.

Euskal Herriko Unibertsitateko (UPV/EHU) Ekonomia eta Enpresa Fakultateko irakaslea da Ekonomia Aplikatua I sailean.

Pandemiari lotutako krisia, XXI. mendeko bigarren krisi ekonomiko erraldoia da. Lehena, Atzeraldi Handia, krisi finantzario gisa hasi zen eta ondorioen artean bi nabarmendu daitezke: murrizketak zerbitzu publikoetan eta desberdintasun sozioekonomikoen igoera. 2007an hasitako krisia nazioartera zabaldu zen eta oso larria izan arren, ez zuen eredu ekonomikoaren aldaketarik ekarri. Berriz, gaurko krisi ekonomikoa ezusteko osasun arazoak sortutakoa da, aurrekoaren ondorioak konpondu baino lehen lehertu zen eta hau bai benetan globala dela.

Jakina da, egun, lan-merkatua sexuaren arabera bereizita dagoela: enplegu askotan emakume eta gizonen partehartzea nahiko orekatua bada ere, oraindik hainbat enplegu maskulinizatuta daude (batez ere industrialak, eraikuntza eta garraioak) eta beste batzuk oso feminizatuta (adibidez etxeko langileena, osasuna eta hezkuntza). Orokorrean, krisien azterketa generoaren ikuspuntutik burutzen denean, ikusten da merkaturan lanaren zatiketa sexuala dagoen bitartean, ondorioak diferenteak izaten direla. Krisi ekonomikoak, enplegu krisi bilakatzen direnez, analisi gehienak gizon eta emakumeen enpleguan izaten duten eraginez arduratzen dira eta garrantzi handia ematen diote langabeziaren eboluzioari.

Azkenaldian argitaratzen ari diren txostenek eta artikuluek ildo bera jarraitzen dute. Honela, askok azpimarratzen dute emakumezkoen enplegu galera gizonetzkoena baino handiagoa dela eta beraz aurreko *crack* finantzarioa *mancessiona* izan bazen hasiera baten, oraingoan *shecessiona* (*she+recession*) dela. Dena dela, horrelako baieztapenak

ezin dira orokortu, lurraldeen arteko aldeak handiak baitira. Adibidez, Eustaten arabera, Euskal AEn gizon eta emakumeen langabeziak gora egin badu ere gizonena gehiago hazi da: 2019 amaieran, gizonen langabezia %8,8koa eta emakumezkoena %10,3koa zen (arrakala 1,5), eta urtebete beranduago datuak %11,5 eta %10,8 ziren, hurrenez hurren (arrakala -0,7).

Gure asmoa ez da analisi kuantitatiboa egitea, alde batetik oso epe motzekoa izan beharko lukeelako. Bestaldetik, krisi guztiek bere ezaugarri propioak izaten dituzte, baina oraingoa oso berezia eta aproposa da baita ekonomia feminista oinarritzat hartuta, hainbat hausnarketa orokor egiteko.

Ikuspuntu teorikotik, pandemia honek Ekonomia Feministaren (EF) planteamendu askoren aitortza ekarri duela esan daiteke. Hausnarketa teorikoen artean, aspalditik azpimarratu da erdigunetik merkatuak eta irabaziak kendu eta bizitza jarri behar dela. Pandemia honek, agerian utzi du, oso modu dramatikoan, bizitza erdigunean jartzeko behar hori; izan ere, bizitzarik gabe ez dago ez hazkunderik, ez etekinik, ez ezer. Eta nabarmendu da baita bizitzaren hauskortasuna, bizitza zaindu eta ekonomiaren lehentasunak aldatu beharra dagoela.

Horretaz guztiaz jabetzea positiboa bada ere, galdetu daiteke noren eta zer nolako bizimoduaz ari garen. Tamalez, argi geratu da bizitza guztiek ez dutela berdin balio: produktuak erosterakoan aldeak daude herri garatu eta garabidekoen artean, pertsonak tratatzeko orduan adina faktore diskriminatzaile bihurtu da eta klase soziala, ohi bezala, guztiz erabakigarria izan da, adibidez pandemiaren ondorioak jasateko orduan.

Bestalde, bizimoduari dagokionez, helburua bizitza duina eta kalitatezkoa lortzea da. Gu eta gure ondorengoak ondo bizi gaitezen, ondo zainduta egon beharko dugu eta natura ere zaindu egin beharko da. Beraz, bizitza erdigunean jartzeak, zaintzak zentroan jartzea eskatzen du. Eta pertsonen zaintzarako garrantzitsuak dira bai ordainsaririk gabeko lanak eta baita ordaindutakoak ere.

Krisi honek, ordaindu gabeko lanen garrantziaz ohartzeko aukera eman du. Historikoki, emakumeek izan dute lan hauen ardura, eta hori, desberdintasun sozioekonomiko askoren oinarrian dago. Hamarkada batzuez geroztik lanaren zatiketa sexual klasikoa (gizonezkoak merkatuan «ogia irabazten» eta emakumeak «etxean, zaintzen»), ez da nagusia, baina hala eta guztiz ere, etxearen eta etzekoen

ardurak emakumezkoena izaten jarraitzen du. EFk lan handia egin du ordainsaririk gabeko lanak ikusarazteko eta aitortzeko, betiere ahaztu gabe aitortenaren eta ikusgarritasunaren azken helburua banaketa bidezkoagoa dela.

Urteak dira etxeko lanetan emandako denbora pixkanaka murrizten ari dela, besteak beste, aurrerakuntza teknologikoei esker. Pandemia krisiak erakutsi du kontrakoa ere posible dela: 2020ko udaberriko konfinamenduan, etxeko eta zaintza lanen zama handitu egin zen, batez ere eskolak eta adinekoentzako eguneko zentroak itxi ostean. Ez dakigu etxeko zama handitzen denean, lan gehigarri hori nork hartzen duen bere gain, dakiguna da esparru honetan, genero desberdintasunak jaisten ari badira ere, oraindik oso garrantzitsuak direla. Honela Euskal AEn, 2018an, emakumezkoek, egunero, gizonezkoek baino ordubete eta 49 minutu gehiago egiten dute lan ordaindugabeko etxeko eta zaintza lanetan.

Giza zaintzaren zikloak etxeetan eta emakumeen lan ez-ordaindian oinarritu dira batez ere, baina ez dugu ahaztu behar etxean ez ezik, etxetik kanpo ere zaintzen dela eta zaintza horietan esku hartzen dutela sektore publikoak, enpresek nahiz ekonomia sozial eta solidarioko erakundeak. Lanaren Nazioarteko Erakundeak zaintza enplegetan sartzen ditu osasun sektorekoak, hezkuntzakoak, gizarte langileak eta etxeko langileak. Sektore hauek, guztiak, oso feminizatuak dira, ezinbestekoak jendearen ongizatea bermatzeko eta baita sistemaren funtzionamendurako ere.

Pertsonak baliozko jotzen duten bizitza izateko, merezi duen bizitza izateko, funtsezkoa da nor bere bizitza antolatzeke gai izatea eta horretarako beharrezkoa da bizitza luze eta osasungarria bizitzeko gauza izatea, kalitatezko hezkuntza jasotzeko gai izatea eta bizi-maila duina lortzeko baliabideak eskuratzeko kapaz izatea. Noski, bizitza luze eta osasuntsua bizitzeko eta kalitatezko hezkuntza jasotzeko, osasun sektorea eta hezkuntza sektorea guztiz beharrezkoak dira. Hau horrela izanda, oso arriskutsua da irabazien logika hutsarekin lan egiten duten enpresa pribatuen eskutan lagatzea, baina tamalez, azken urteetako murrizketek norabide horri jarraitu diote.

Bizi-maila duinerako baliabideak eskuratzeko bide nagusia enplegua da. Beraz, bizitza ona izateko inportantea da lan-baldintza eta soldata duinak bermatzea. Konfinamendu garaian begi-bistakoa izan da prekaritatea eta zaugarritasuna oso handiak direla: bi hilabeteko soldata faltak, pertsona asko eta asko pobrezia bultzatu ditu. Oxfam Intermonen arabera, estatu mailan, COVID-19ak eraginda,

pobreen kopuruak milioi bat egin du gora (pobrezia larria %9,2tik %10,9ra igo da eta erlatiboa %20,7tik %22,9ra).

Prekariatatea ez da XXI. mendean sortu, baina aurreko krisi finantzariorekin areagotu egin zen. Orokorrean krisiek langile prekarioak kaltetzen dituzte gehien, adibidez kontraturik gabekoak eta aldi baterako eta lanaldi partzialeko langileak. Pentsa daiteke oraingoan ere antzekoa dela eta horrela bada kaltetuenen artean, asko emakumezkoak izango dira, hauen prekariatatea handia da eta.

Enpleguaren arloan, pandemiak abian zeuden hainbat prozesu bizkortu ditu, adibidez telelana. Telelanak ekarriko dituen ondorioak ikusteko goizegi da baina ezin da ukatu hainbat erronka planteatzen dituela, besteak beste, arauen esparruan eta kontziliazioan. Ondorio batzuk nabarmen positiboak izango dira, adibidez, joan-etorriak murriztuko dira eta beraz, beste jarduera batzuetarako denbora gehiago izango dugu eta ingurumenak ere eskertuko du.

Kontziliazioari dagokionez, aspalditik ikusi ohi da alde batetik familia bizitza eta lan-bizitza uztartzeko neurrien beharra, eta bestaldetik uztartze hori, praktikan, bakarrik emakumeen kontua dela. Telelanak erantzukidetasuna bultza dezake, baina gertatuko dena ezezaguna da. Gainera, ez dakigu ezta zer arazo sortuko dituen etxeko eta merkatuko lanak espazio fisiko berean egiteak.

Ikuspegi praktikotik, Ekonomia Feministak gizarte eta ekonomia justu eta jasangarria bilatu nahi du, hau da, eredu aldaketa du helburu. Alde horretatik, ez da batere errealista pentsatzea COVID krisiak eredu ekonomikoa goitik behera aldatuko duela. Aldaketa sakonak sartzeko aukerak zabaldu baditu ere, oso posible da oraingoan ere, asmoak bertan behera gelditzea. Are gehiago, norabide txarreko neurriak ez dira baztertzeko. Atzeraldi Handian bezala, orain ere zorpetze prozesu sakona ematen ari da. Egia da oraingoan, kudeaketa, Europan behintzat, diferentea izan dela baina esperientziak erakusten du, lehenago edo geroago, zorpetzearen atzetik murrizketak etortzen direla, eta ohikoena da murrizketa horiek sektore publikoak eskumena duen arloetan kontzentratzea.

Norabide oneko neurrien artean, desberdintasunak murrizteko hartutakoak daude. Onena, errenta desberdintasunak jatorrian murriztea da, baina hori gertatu ezean, politika birbanatzaileak bultzatzea komeni da, hau da, neurri fiskal aurrerakoiak. Zerga-sistema benetan progresiboa ezartzen bada, emakume gehienek alde egingo

da, emakumezkoak ez baitaude kolektibo aberatsenen artean. Beraz, justizia fiskalak genero-berdintasuna bultzatzen du.

Eredu aldaketa bilatu nahi bada, mugarik gabeko hazkuntzaren ideia alde batera utzi beharko da eta horretarako Barne Produktu Gordina ekonomiaren neurri eta helburu gisa baztertu beharra dago. Aldaketa hauek gauzatzeko asmotan, Kate Rawthorn ikertzaileak Erroskilaren ekonomia proposatu zuen. Donut ekonomia honen arabera, herriak «gune justu eta sostengarrian» mantendu behar dira eta gune justua oinarri sozial (baruko zirkulua) eta sabai ekologikoaren (kanpoko zirkulua) artean kokatuko litzateke. Jarduera ekonomikoaren bidez pertsona guztien beharrak aseko dira baina ingurumen mugak gainditu gabe. Beharren artean honakoak bereizten dira: materialak (ura, energia, elikagaiak eta etxebizitza), funtsezkoak (hezkuntza eta osasuna) eta sozialak (bakea, justizia, gizarte-ekitatea, parte-hartze politikoa eta genero-berdintasuna). Eta genero-berdintasunaren bidean, besteak beste, zaintzak (ordaindutakoak eta ordainsaririk gabekoak), benetako helburu politiko eta ekonomikoen artean sartzeko garaia da.